

Gemeentebreed

Is het kerkverband topzwaar?

Joh. de Wolf

Het kerkverband is onder ons niet meer zo in tel als vroeger. Om een voorbeeld te noemen: een paar decennia geleden werd je als predikant zelfs op de classis verwacht als je jarig was. Tegenwoordig blijft een predikant soms van de classis weg als hij in zijn gemeente iets belangrijkers te doen denkt te hebben. De kerken zelf geven vaak ook minder om het kerkverband. Wat er op kerkelijke vergaderingen besloten wordt, dat wordt voor kennisgeving aangenomen. Dat zal ook wel te maken hebben met de huidige trend van individualisering. We bepalen zelf wel hoe het hier bij ons gaat.

Aan de andere kant is er in ons kerkelijk leven de laatste tientallen jaren ook een tendens van centralisering geweest. Veel meer zaken dan vroeger worden vandaag centraal geregeld en aangestuurd door de synode. Denk aan zending en evangelisatie, aan een steunpunt voor diaconale zaken en één voor gemeenteopbouw, om niet meer te noemen. Met het gevolg dat het kerkverband langzamerhand 'topzwaar' lijkt te worden, en dat manifesteert zich dan in het vele werk dat op een generale synode afkomt. Wordt het geen tijd om de steven te wenden en het kerkverband wat meer te ontlasten?

De organisatie tegen het licht gehouden

De synode van Zwolle-Zuid is alweer een paar maanden bezig. Eén van de rapporten waarover een besluit moet vallen, is dat van de deputaten GSO (Generaal-Synodale Organisatie). Juist dit deputaatschap moest zich buigen over het onderwerp dat ik in de inleiding zonet noemde. Er was door de vorige GS een probleem gesignaleerd dat om een oplossing vroeg. Je zou de moeite zo onder woorden kunnen brengen: is de huidige GS-organisatie nog geschikt om doelmatig mee te kunnen werken?

Aan welke problemen dacht men dan? Bijvoorbeeld aan de periode van drie jaar tussen twee synodes. In die tussentijd kan niet op nieuwe ontwikkelingen gereageerd worden. Het is ook een erg lange tijd tussen het moment dat de verschillende deputaatschappen hun opdrachten krijgen en het moment dat ze op de volgende synode verantwoording moeten afleggen. Verder wordt veel kerkenwerk juist door die deputaten gedaan, en dan gaat het om mensen die voor hun taak gekwalificeerd zijn. Dat voordeel heeft tegelijk weer het nadeel dat deputaten vaak zozeer deskundig zijn en hun rapporten zo geleerd, dat synodeleden en kerkenraden het allemaal nauwelijks meer kunnen behappen. Omdat het veel is en omdat het complex is. Op die manier neemt ook de betrokkenheid van kerken en kerkleden met het synodale gebeuren af. Het gewone kerklid zal al gauw zeggen: Gooi maar in m'n pet. Voor die onbevredigende situatie zocht de vorige synode een degelijke oplossing. De desbetreffende deputaten denken die gevonden te hebben.

Een recept voor verbetering

Wat stellen ze voor? Ze hebben een compleet scenario voor een ingrijpende koerswijziging. Ik kan hier niet op alles ingaan. Ik wijs op twee ideeën die centraal staan in hun rapport. Ze willen het deputatenhuis grondig reorganiseren. Dat betekent allereerst een samenvoeging (clustering) van deputaatschappen met een verwante opdracht, bijvoorbeeld deputaten

eredienst en bijbelvertaling. Dat maakt het geheel wat overzichtelijker. In de tweede plaats wordt voorgesteld om een serie ondersteunende deputaatschappen onder de 'paraplu' van de synode weg te halen en voortaan buiten het directe kerkverband om te regelen. Dat betekent niet dat die zaken daarmee 'ontkerkelijk' worden, ook al gebruiken deputaten GSO geregeld de term 'privaat' en 'privatisering' in verband met de nieuw te vormen organisaties. Het gaat erom, dat kerken voortaan steun 'inkopen' bij nieuwe kerkelijke samenwerkingsverbanden op allerlei gebied. Via marktwerking moet dat dan allemaal financieel haalbaar zijn. Op die manier wordt in elk geval op het agendum van de GS schoon schip gemaakt en kan veel kerkenwerk via andere kanalen georganiseerd worden. Dus nieuwe (private) samenwerkingsverbanden als ontlasting van het (synodale) kerkverband. Met het bijkomende voordeel dat in die nieuwe organisaties professionele mensen zitting kunnen nemen, die niet zoals synodeleden overal (een beetje) verstand van (moeten) hebben, maar op hun eigen terrein echt ervaren en deskundig zijn. Die oplossing lijkt het ei van Columbus.

Huidige situatie vaak arbitrair

Maar wat moeten we van deze voorstellen denken? Het rapport is echt niet zo onzinnig als hier en daar gedacht wordt. We moeten met deze deputaten erkennen dat er een zekere willekeur is, als je kijkt naar wat er kerkverbandelijk én wat er meer particulier geregeld is. Ik noem maar even wat. Catechese is onderwijs van de jeugd in de leer van de kerk. Een belangrijke kerkelijke taak dus, waarmee alle gemeenten samen te maken hebben. Toch worden catechesemethoden niet via de GS vastgesteld, maar is dat helemaal particulier initiatief. Aan de andere kant is er tegenwoordig een landelijk diaconaal deputaatschap, waarover de predikanten en ouderlingen op de synode beslissingen nemen. Terwijl er ook een Centrale Diaconale Conferentie is, en ook enkele provinciale, die volgens mij ook best de toerusting van diakenen kunnen organiseren en een vrijgestelde kunnen aanwerven.

Als je naar andere kerkgemeenschappen kijkt, is het kerkenwerk vaak weer anders geregeld. Bij de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK) is er bijvoorbeeld een deputaatschap voor het *Jaarboek*, terwijl bij ons ds. J.H. Kuiper helemaal onafhankelijk het *Handboek* redigeert en het jaaroverzicht schrijft. Bij de CGK zijn er deputaten voor de emeritikas, terwijl bij ons de VSE een zelfstandige vereniging is van kerken voor alle zaken rondom emeritering. Ik denk met deputaten GSO dat er nogal eens praktische en financiële redenen speelden, waarom bepaalde activiteiten uiteindelijk kerkverbandelijk geregeld werden. Bij het deputaatschap ASE (Aanvullende Steunverlening Evangelisatie) is dat sowieso onmiskenbaar, getuige de naam alleen al. Er was gewoon te weinig geld, ook in provinciale kassen, om bepaalde projecten te kunnen bekostigen, vandaar dat een beroep op het land werd gedaan. We moeten maar niet proberen om voor die centralisatie telkens geestelijke motieven te bedenken, zoals deputaten GSO terecht zeggen. Het is heel vaak gewoon arbitrair hoe het nu geregeld is.

Ik wil daar nog wat aan toevoegen. De GSO-deputaten wijzen o.a. op artikel 30 KO. Daarin is al eeuwenlang netjes gestipuleerd dat op kerkelijke vergaderingen alleen kerkelijke zaken behandeld mogen worden. Dus geen politieke zaken bijvoorbeeld. Nu zouden we de neiging kunnen hebben om die afspraak ook om te keren: kerkelijke zaken mogen alleen op kerkelijke vergaderingen behandeld worden. Maar dat wordt in artikel 30 niet gezegd! Dat moeten we er dus ook niet van maken. Al die zaken die met de kerk te maken hebben, maar niet in de KO besproken worden, kunnen ook elders afgehandeld worden, bijvoorbeeld in organisaties die GSO op het oog heeft. Of dat altijd aan te bevelen is, is een andere vraag, maar het gaat nu even over het principe.

Is ‘privatisering’ de oplossing?

Nu terug naar het probleem waartegen synoden de laatste jaren aanlopen. Wijzen deputaten GSO een goede weg om eruit te komen? Dat is volgens mij aan twijfel onderhevig. Misschien dat het clusteren van deputaatschappen wat soelaas kan bieden, vooral als het gaat om visievorming bij deputaatschappen met verwante taakgebieden. Ook de Werkgroep Afstemming Deputaatschappen (WAD) heeft al een concreet voorstel in die richting gelanceerd. Bij samenvoeging zal men trouwens toch wel weer in secties gaan vergaderen, dus of het uiteindelijk zoveel baat brengt, is voor mij nog de vraag.

Maar met de ‘ontsynodalisering’ van allerlei steunbiedende deputaatschappen heb ik meer moeite. Niet eens zozeer principieel, maar meer omdat dan veel van wat in de laatste jaren opgebouwd is aan regelgeving en structuren, op een andere rails gezet moet worden. Ik denk als voorbeeld aan de ontwikkeling van het toenmalige (particuliere) Landelijk verband van evangelisatiecommissies naar het huidige DTEG. Is het geen tijdverspilling en kapitaalvernietiging om weer over te schakelen naar een systeem van voorheen en dat werk opnieuw buiten het directe kerkverband om te regelen?

Ik vrees ook dat het ons als kerken momenteel aan fut en elan ontbreekt om een aantal nieuwe verbanden in het leven te roepen, en ik ben eveneens bang dat het ook moeilijk zal zijn om mensen te vinden voor het bestuur en het toezicht die de zaak draaiende moeten houden. Als we zien hoe moeilijk het vaak is om ambtsdragers te vinden en hoe vaak zij moeten bedanken of voortijdig terugtreden, dan heb ik hier een zwaar hoofd in. Vaak willen we ons tegenwoordig nog wel inzetten voor een kortlopend project, maar liever niet voor een permanente of langlopende verplichting. Een GS van een halfjaartje is dan nog wel een uitdaging.

We moeten als kerken ook een beetje economisch met tijd en geld en menskracht omgaan. Ik vrees ook dat de veelgeprezen marktwerking een deputaatschap als DTEG (met bureau en personeel), dat ik juist noemde, niet zal kunnen redden als het ‘geprivatiseerd’ wordt. Laat staan een deputaatschap als ASE, dat elk jaar tussen de drie en vier ton uitdeelt aan noodlijdende evangelisatieprojecten. Dat is via alternatieve kerkelijke circuits bij lange na niet op te hoesten. We zijn als gereformeerden best wel goedgeefs, maar we geven toch het liefst voor goede doelen waarbij we nauw betrokken zijn. Een plaatselijke kerk zal niet zomaar zeggen dat zij zoveel belang heeft bij bijvoorbeeld het Amstelproject (nu landelijk gesteund via ASE), dat zij in de nieuwe situatie uit zichzelf dat project wel zou steunen. Dat is een irreële verwachting. Dan werkt de zachte morele druk van de vvb toch het beste om het quotum te halen en zodoende landelijk die projecten te blijven steunen.

Alternatieven?

Tot slot: als aan de oplossing van GSO te veel haken en ogen zitten, zijn er dan nog andere mogelijkheden om voor het geschetste probleem een oplossing te zoeken? Volgens mij niet op stel en sprong, maar misschien wel op de lange duur. Om de synode te ontlasten zouden deputaatschappen tot verenigingen of stichtingen o.i.d. kunnen worden (oplossing GSO), maar ook zou te overwogen zijn om het kerkverband zelf aan te passen. Ik doe even een suggestie. Af en toe hoor je geluiden om de provinciale synoden maar af te schaffen, omdat die ‘bestuurslaag’ alleen maar vertragend werkt. Dat kan zo zijn als je daarna nog naar de GS wilt of moet. Maar je zou ook die laag kunnen versterken en verbreden door zaken bij de GS weg te halen en voortaan op de PS te bespreken als ‘hoogste’ instantie.

Om even hardop na te denken en concreet te worden. In plaats van negen PS'en komen er vier regionale synodes (RS'en), globaal genomen noord, oost, west en zuid. Elke RS stuurt acht afgevaardigden (vier predikanten en vier ouderlingen) naar de GS. In de RS moeten alle appelzaken afgehandeld worden, behalve als het om docenten van de TUK gaat. Elke RS wordt verantwoordelijk voor een aantal buitenlandse en binnenlandse projecten van evangelieverkondiging of gemeenteopbouw.

Dus geen nieuwe verbanden naast het kerkverband, ook geen verdere centralisering van kerkelijke zaken op het agendum van de GS, maar geleidelijke regionalisering van zaken die niet speciaal landelijk geregeld hoeven te blijven worden. Misschien dat bijvoorbeeld visievorming op evangelisatie en zending op de duur bij een klein landelijk deputaatschap kan blijven, maar het werk zelf kan dan in de vier regio's plaatsvinden. Ook de steun aan studenten en hulpbehoevende kerken kan dan regionaal georganiseerd worden.

Op deze manier worden in het kerkverband taken, verantwoordelijkheden en 'macht' wat meer gespreid. Het is een suggestie voor de lange termijn, maar wellicht te overwegen.